

4. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde Sorulan Öğretmen Sorularının Bloom Taksonomisinin Bilişsel Alanına Göre İncelenmesi

DOI NO: 023111230054114

Aydın YILMAZ¹
Ahmet Ali GAZEL²

Geliş Tarihi: 28.04.2017

Kabul Tarihi: 10.12.2017

Özet

Bu çalışmada 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenler tarafından sorulan sorular, Bloom taksonomisine göre incelenmiştir. 4. Sınıf ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler derslerine giren iki öğretmenin dört hafta derslerine girilerek gözlenmesi sonucu elde edilen sorular betimsel analiz ile incelenmiştir. Nitel olarak yapılan bu araştırmanın yöntemi gözlem ve görüşme olup, veri toplama aracı olarak, Yapılandırılmamış gözlem formu ve uzman görüşü alınarak hazırlanmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılan çalışmada öğretmenlerin ilk olarak Bloom taksonomisinin bilişsel alanında bulunan bilgi basamağındaki soruları tercih ettiği görülmüştür. İkinci sırada ise kavrama basamağı soruları gelmektedir. Analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında sorulan soruların sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Uygulama düzeyinde ise hiç soru sorulmadığı belirlenmiştir. Görüşme formu aracılığıyla toplanan verilerde öğretmenlerin daha çok üst düzey sorular sorulması gerektiğini düşündüğü fakat uygulamada alt basamaklardaki soruları tercih ettikleri görülmüştür. Öğretmenler tarafından görüşme formu aracılığıyla örnek olarak sorulan sorularda da yine Bloom taksonomisine göre alt basamakta ki soruların sorulduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak öğretmenlerin aslında üst düzeyde soruların sorulmasının gerektiğini düşündüğü ancak soru sorarken alt basamaktaki soruları daha çok kullandıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Öğretmen Soruları, Bloom Taksonomisi.

¹ Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Kışlacık Ortaokulu, ylmzsbl@hotmail.com

² Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, agazel@aku.edu.tr

The Study of Teacher's Questions Asked in 4th and 7th Social Sciences Classes According to Bloom Taxonomy's Cognitive Domain

Abstract

In this work the questions asked by the teachers in Social Studies lessons in 2014-2015 academic year were examined according to Bloom's Taxonomy. The questions obtained by monitoring two teachers in 4th and 7th grade Social Studies classes for four weeks were analyzed. In this qualitative study The Unstructured Observation Techniques and Interview Forms were used. It is seen that the teacher

prefer asking the questions on knowledge level firstly in this work. The questions on comprehension level come in the second place. It is determined that at least a few questions asked on analysis, synthesis and evaluation levels but no questions on application level. During the meeting through the interview forms it was observed that the teachers think they should ask questions on upper levels but they prefer the questions on lower levels in practice. Also in the sample questions asked by the teachers through the Interview Forms it is again determined that the questions on lower level according to the Bloom's Taxonomy asked. Finally, it is determined that the teachers think they should ask questions on upper levels but they use the questions on lower levels more when they ask questions.

Keywords: Social Sciences, Teacher's Questions, Bloom's Taxonomy.

Giriş

Öğrenme, öğrenenin düşünmeye açık olduğunda ve karşılaşılan sorulara cevaplar bulmaya çalıştığı anlarda daha etkili gerçekleşmektedir. Ancak bu şekilde kalıcı ve anlamlı öğrenmelerin oluşacağı da bir gerçektir. Öğrencilerin zihinsel süreçlerini harekete geçirebilmek ve içinde bulunulan durumla ilgili gerekli sorgulamaları yaptırabilmek için soru sorma çok önemli bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan, 2011). Öğrenme-öğretme ortamında düşünme becerisinin geliştirilmesinde en önemli değişken "soru" dur. Hem öğrenci hem de öğretmen "soruyu" eğitim durumunun her aşamasında kullanabilir. Soru sorulmadan gerçekleşen bir eğitim durumu hemen hemen yok gibidir. Hem öğrencilerin öğrenme gereksinimlerinin belirlenmesinde, hem de bu gereksinimlerin giderilmesinde öğretmenler tarafından sıkça kullanılan sorular, özellikle öğrenci başarısını değerlendirmede kullanılan en temel araçlardır (Dindar ve Demir, 2006).

Anlatım metodunu kullanan öğretmenlerin dersi sıkıcılıktan kurtarmak için ve öğrencileri aktif hale getirmek için kullanılan soru sorma, düşünceyi ateşleyen bir metot olarak kabul edilmektedir. İnsanların zihnini daha iyi çalıştırabilmek, insanları düşündürebilmek insanların kafasında soru

işareti bırakabilmek için sorulara ihtiyaç vardır. Düşünme sorularla başlar ve bu yolla elde edilen öğrenmeler daha kalıcı olmaktadır. Soru sorma metodu öğretmenlere çok tavsiye edilen bir metottur. Anlatım yöntemini seçen öğretmenlerin dersini sıkıcılıktan kurtarmak için soru sorma metodu can kurtarıcı olarak görülmektedir (Köken, 2002). Ders işlenirken sorulan sorular öğrenmeyi olumlu yönde etkilemekte ders başarısını ve sınıf içi tartışmalara olumlu olarak yansımaktadır. Öğretmenler öğrencilerin neyi öğrenip neyi öğrenmedikleri ile ilgili bilgilere sorular yoluyla ulaşmaktadırlar (Ayvacı ve Şahin, 2009). Öğretmenler, hem öğrencilerine çeşitli bilgi, duygu ve becerileri öğretmek hem de onlara soru sorma becerilerini kazandırmak ve geliştirmek üzere sorulardan etkin biçimde yararlanabilmelidirler (Yeşil, 2008).

Öğretmenlerin soru sorma metodunu iyi bilmesi ve uygulaması öğrencilerin zihni etkinliğe yönelmesi bakımından oldukça önemlidir. İyi planlanmış sorular öğrencilerin öğrenmesinde daha etkili olmaktadır(Köken, 2002). 2005 öğretim programı ile birlikte geleneksel ölçme değerlendirme araçlarının yanı sıra alternatif ölçme değerlendirme araçları öne çıkmıştır. Böylece daha önceki eğitim programı ile en köklü değişikliklerden biri gerçekleştirilmiş; ürün değerlendirmesinden çok süreç değerlendirilmesine önem verilmiştir. Öğrencinin ne düzeyde olduğu, yetersizlikleri, olumlu ya da olumsuz durumları, ölçme ve değerlendirme yardımı ile ortaya çıkarılabilir (Çelikkaya, Karakuş, Öztürk Demirbaş, 2010). Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesi, öğretim-öğretme süreçlerinin etkililiğine, öğretim-öğretme süreçlerinin etkililiği ise öğretmen ve onun öğretme ortamında gerçekleştirdiklerine bağlıdır (Aydemir, 2012). Soru sorma, öğrencilerin hedeflenen kazanımları ne ölçüde kazandıklarının belirlenmesi için kullanılan en temel araçlardan biridir (Çalışkan, 2011).

Öğretmenlerin soru sorma yetenekleri, öğrencilerin sınıf katılımları ve başarıları için önemlidir. Öğrenci davranışları, sorulan soruların niteliğine göre değişim göstermektedir. Bu bağlamda, eğitimin nitelikli olmasında; etkili ve iyi soru sorma önem kazanmaktadır. Burada ‘etkili ve iyi soru sormak bir yetenek midir?’ sorusu akla gelebilir. Etkili ve iyi soru sormayı, Bloom Taksonomisi esas alınarak kazanılan ve geliştirilen bir yetenek olarak tanımlayabiliriz (Ayvacı ve Şahin, 2009). Taksonomi sözcük anlamıyla sınıflandırma ilimidir (Tuğrul, 2002). 1956 yılında çıkan bir kitapla ilk kez Bilişsel alan hedeflerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Adı“Taxonomy of educational objectives the classification of educational goals handbook 1 cognitive domain” olan kitabın editörlüğünü Bloom yapmıştır(Şeker, 2010). Bloom taksonomisi, bilişsel alanla ilgili *Bilgi, kavrama, Uygulama, Analiz, Sentez ve Değerlendirme* basamakları olmak üzere altı ana basamağı oluşturmaktadır. (Krathwohl, 2002; Özçelik, 1998; Tekin, 2004). Bloom'un Taksonomisi, öğrenme ve öğretme sürecindeki sistematik sınıflandırmaya

dikkati çeken bir görüş olarak 1956'lardan bu yana eğitimciler tarafından kabul görmüştür. Bloom'a göre öğrenme birbirini takip eden altı taksonomik süreçten oluşur, fakat bu süreçleri gerçekleştirecek bir öğretim modelinden bahsetmemiştir. Bu noktada taksonomi öğretmenlerin inisiyatifinde algılandığı biçimiyle uygulamaya geçirilmiştir (Tuğrul, 2002). Etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersinde de öğrencilere bilginin yanında kavramlar, değerler ve üst düzey beceriler kazandırmak hedeflenmektedir. Bu hedeflenenleri öğrencilere kazandırmak için öğrenmede ve öğrenileni değerlendirmede kullanılan soruların ezberlenebilir nitelikten ziyade, bilginin yorumlanmasını ve yeni durumlara uygulanmasını içeriyor olması gerekmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin soru sorma ile ilgili becerilerini geliştirmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir. Öğretmenler öğrenci başarısını ölçmede aynı seviyedeki öğrenmeleri değil, değişik seviyelerdeki öğrenmeleri ölçebilecek nitelikte sorular sormalıdırlar (Çalışkan, 2011).

Eğitim programı ile ilişkili ve öğrencilerin seviyesine uygun güncel ve tartışmalı konuların sınıf ortamında tartışılmasına izin verilmelidir (Yılmaz ve Şeker, 2011). Bu tartışmaları yapabilmek için derse öğrencilerin aktif bir şekilde katılması gerekmektedir. Öğrencileri derse katmanın ve dersi sıkıcılıktan kurtarmanın en temel yolu da öğrencilerin üst düzey düşünebilmelerini sağlamaktır. Bunu bilgi ve kavrama basamağındaki sorularla yapmamız mümkün görünmemektedir. Onun için mutlaka öğrencinin üst düzey düşünebileceği analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde sorular sorulmalıdır ya da öğrencilerin aktif olarak katılacağı uygulama düzeyinde sorular sorulmalıdır. Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin ders anlatırken sorduğu sorular Bloom taksonomisine göre incelenmiş ve gruplandırılmıştır.

Bu araştırmada; aşağıdaki problemlere yanıt aranmıştır.

1-Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eğitim öğretim sürecinde öğrencilere yönelttikleri sorular Bloom taksonomisinin hangi basamağında yer almaktadır?

2-Sosyal Bilgiler öğretmenleri eğitim öğretim sürecinde öğrencilere yönelttikleri soruların Bloom taksonomisinin hangi düzeyinde olmasını isterler?

Yöntem

Yapılandırılmamış Gözlem formu kullanılarak öğretmenlerin sorduğu sorular tespit edilmiş, bu sorular ders anlatımı esnasında araştırmacı tarafından not alınarak Bloom Taksonomisinin Bilişsel alanına göre incelenmiştir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada Sosyal Bilgiler derslerinde sorulan sorular Bloom Taksonomisine göre analiz edilmiş ve soruların ölçtüğü bilişsel düzeyler belirlenmiştir. Araştırma kapsamını, 2014-

2015 Eğitim-Öğretim yılında ilköğretim 4.sınıf ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde ders sürecinde sorulan sorular oluşturmaktadır. 4. ve 7.sınıf sosyal bilgiler derslerinin seçilmesindeki sebep ise, 4.sınıf sosyal bilgiler dersinin ilk başladığı sınıf ve 7.sınıf ta sosyal bilgiler dersinin son olarak okutulduğu sınıf olmasındandır. Bundan dolayı bu iki sınıf arasındaki ders işleme sürecinde sorulan soruların nasıl değiştiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışma 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Afyonkarahisar ilinde farklı iki ilköğretim okulunda çalışan iki öğretmenle yapılmıştır. 4. Sınıf sosyal bilgiler ve 7.sınıf sosyal bilgiler dersine giren iki öğretmen dört hafta boyunca derslerine girilerek dinlenmiş ve öğrencilere ders sürecinde sordukları sorular araştırmacı tarafından not edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerle araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan görüşme formu aracılığıyla görüşme yapılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak, Çalışkan, (2011) tarafından yapılandırılmış olan “Soru İnceleme Formu” kullanılmıştır. Soru inceleme formunda Bloom Taksonomisi’nin her bir basamağının özelliklerini açıklayan, soru davranış ve sözcüklerini açıklayan, örnek soruları içeren ve soruların ölçtüğü bilişsel düzeylerin nedenini açıklayan alanlar mevcuttur. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlere araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanmış olan dört soruluk bir görüşme formu uygulanmıştır. İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde dört hafta sonunda toplamda 88 soru sorulmuş, 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde ise dört hafta sonunda 40 soru sorulmuştur. Toplamda 128 soru incelenmiş ve soruların düzeyleri Bloom taksonomisinin bilişsel alanına göre belirlenmiştir.

Sorulan ve incelenen soruların sayıları sınıflara ve haftalara göre “tablo 1” de verilmiştir:

Tablo 1: Soruların Sayıları

Haftalar	4.sınıf	7.sınıf	Soru adet
1.Hafta	21	11	32
2.Hafta	28	6	34
3.Hafta	22	14	36
4.Hafta	17	9	26
Toplam	88	40	128

Verilerin Analizi

Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili sorular Yapılandırılmamış Gözlem formu yoluyla Sosyal Bilgiler dersine giren iki öğretmenin dört hafta gözlenmesiyle elde edilmiştir. Bu soruların analizinde nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Sorular Bloom taksonomisinin bilişsel alanına göre sınıflandırılmıştır. Sorular analiz edilirken geçerlilik ve güvenilirliği artırmak için araştırmacı çeşitlemesi yapılmıştır. Araştırmacı ile bir yüksek lisans öğrencisi ve bir öğretmen “Soru İnceleme Formu”nu kullanarak ders sürecinde sorulan soruları ayrı ayrı incelemiştir. Farklı yorumlanan sorular tartışılmış, gerekçesi de gösterilerek ortak karar alınmış ve kesin sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Toplam 128 soru Bloom Taksonomisine göre analiz edilmiştir. Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen formül ile güvenilirlik hesaplanmış ve güvenilirlik 0,84 bulunmuştur. Güvenirlik sonucunun 0.70 ‘in üzerinde bulunması güvenilir kabul edilmektedir. Ayrıca görüşme formu aracılığıyla elde edilen öğretmen görüşleri de betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Sosyal Bilgiler derslerinde sorulan sorular Bloom Taksonomisine göre analiz edilerek soruların ölçtüğü bilişsel düzeyler yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler derslerinde öğretmenlerin toplamda sorduğu soruların Bloom taksonomisine göre ayrı ayrı sayısı ve yüzdesi “Tablo 2” de verilmiştir:

Tablo 2: Bloom Taksonomisine Göre Soruların Sayıları ve Yüzdeleri

	4. sınıf		7.sınıf	
	(f)	(%)	(f)	(%)
Bilgi	42	47.72	17	42.50
Kavrama	30	34.09	19	47.50
Uygulama	-	-	-	-
Analiz	7	7.95	2	5
Sentez	7	7.95	2	5
Değerlendirme	2	2.27	-	-
Toplam	88		40	

Öğretmenlerin toplamda 128 soru sordukları belirlenmiştir. Bu sorulardan 88 soruyu 4.sınıf öğretmeni sorarken 7.sınıf öğretmeni 40 soru sormuştur. Öğretmenlerin toplamda sordukları sorular arasında iki kattan fazla fark bulunmaktadır. 4.sınıf öğretmenin ders içinde çok sayıda soru sorduğu görülürken, 7.sınıf öğretmenin az sayıda soru sorduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin soru sayılarının farklı olmasına rağmen sordukları soruların düzeyleri birbirine benzer çıkmıştır.

Sosyal Bilgiler dersleri işlenirken daha çok bilgi ve kavrama basamaklarında soruların sorulduğu görülmektedir. 4.sınıf öğretmenin sorduğu 88 sorudan 42 tanesi bilgi düzeyindedir. Örneğin “Yönetim ne demek ?” şeklinde sorduğu soru, bilgi düzeyinde sorduğu sorulardan biridir. 7.sınıf öğretmeni ise 40 sorudan 17 tanesini bilgi düzeyinde sormuştur. 7.sınıf öğretmenin bilgi düzeyinde sorduğu sorulara ise “Vakıf nedir?” şeklinde sorduğu soru örnek olarak verilebilir.

Kavrama düzeyinde ki sorulara bakıldığında da 4.sınıf öğretmeni toplam 30 tane kavrama düzeyinde soru sormuştur. 4.sınıf öğretmenin

kavrama düzeyinde sorduğu sorulara bir örnek ise “*Belediyenin verdiği hizmetlere örnekler veriniz?*” şeklindedir. 7.sınıf öğretmeni kavrama düzeyinde toplamda 19 soru sormuştur. 7.sınıf öğretmenin kavrama düzeyindeki sorusuna örnek ise “*Toplumun ihtiyaçlarını karşılayan kurumlara örnekler veriniz?*” şeklindedir.

Öğretmenlerin uygulama düzeyinde hiç soru sormadıkları belirlenmiştir.

4.sınıf öğretmeni analiz düzeyinde toplamda 7 soru sormuştur. Örneğin (AKUT ile ilgili bir resim göstererek) “*Resimdekiler ne yapıyorlar ?*” şeklinde ki soru analiz düzeyinde sorulan sorulardan biridir. 7.sınıf öğretmeni analiz düzeyinde toplamda sadece 2 soru sormuştur. Örneğin (Mesleklerle ilgili bir resim göstererek) “*Resimdekiler neler yapıyorlar ?*” şeklindeki soru analiz düzeyinde bir sorudur.

Sentez düzeyinde 4.sınıf öğretmeni 7 soru sormuştur. “*Bir vakıf kuracak olsaydınız nasıl bir vakıf kurardınız, adı ne olurdu ?*” sorusu sentez düzeyinde 4.sınıf öğretmenin sorduğu sorulardan biridir. 7.sınıf öğretmeni ise sentez düzeyinde toplamda 2 soru sormuştur. Örneğin (Kanun-i Sultan Süleyman’ın vakıflarla ilgili duası okundu). “*Sizce bedduası nasıl olurdu ?*” şeklinde soruyla öğrencilerden orijinal bir metin oluşturmaları istendi.

Değerlendirme düzeyinde 4.sınıf öğretmeni toplamda 2 soru sormuştur. Değerlendirme düzeyinde 4.sınıf öğretmenin sorduğu sorulara örnek ise “*Karşılaştığınız sorunlara demokratik yollardan nasıl çözümler bulurdunuz değerlendirerek açıklayalım?*” şeklindedir. 7.sınıf öğretmeni değerlendirme düzeyinde hiç soru sormamıştır.

Tablo 2’de de görüldüğü gibi 4.sınıf öğretmeni toplamda en fazla bilgi düzeyinde (%47.72) sorular sormuştur. Kavrama düzeyindeki (%34.09) sorular ise ikinci sırada yer almaktadır. Analiz düzeyinde (%7.95) , sentez düzeyinde (%7.95) ve değerlendirme düzeyinde de (%2.27) az da olsa soru sorduğu belirlenmiştir. 7.sınıf öğretmeni ise en fazla kavrama düzeyinde (% 47.50) soru sormuştur. İkinci sırada (%42.50) ise bilgi düzeyinde sorular yer almıştır. analiz düzeyinde (%5.0) ve sentez düzeyinde (%5.0) az da olsa soru sorduğu belirlenmiştir. Ancak iki öğretmende uygulama düzeyinde hiç soru sormazken 7.sınıf öğretmenin aynı zamanda değerlendirme düzeyinde de hiç soru sormadığı belirlenmiştir.

Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular:

Bu bölümde öğretmenlerle yapılan görüşme sonunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. görüşme sorularına yönelik öğretmenlerin verdikleri cevaplar aynen alıntı yapılarak gösterilmiştir.

4.sınıf öğretmeni ile yapılan görüşmede alınan cevaplar şu şekildedir:

Bu bölümde öğretmenlerle yapılan görüşme sonunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Görüşme sorularına yönelik öğretmenlerin verdikleri cevaplar aynen alıntı yapılarak gösterilmiştir.

“Sosyal Bilgiler dersleri işlenirken sizce soruların düzeyine nasıl karar verilmelidir ?” sorusuna “*Öğrencilerin işlenen konu hakkında ne düşündüğünü anlamaya yönelik olarak kazanımlarla güncel olayları bağdaştırma düzeyinde olmalıdır. Ayrıca öğrencinin soruyu anlayabilme, algılayabilme seviyesine göre sorunun düzeyine karar verilmelidir.*” diye cevap vermiştir. Ayrıca soruların analiz ve sentez düzeyinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

2.soru olan “Neden bu düzeyde sorular sorulması gerektiğini düşünüyorsunuz ?” sorusuna ise “*Çünkü öğrencilerin düşünme, yorumlama ve yaşantıları ile bağlantı kurabilme kabiliyetlerinin geliştirilmesi gerektiğini düşündüğüm için bu düzey sorular sorulmalıdır.*” şeklinde cevap vermiştir.

“Siz Sosyal Bilgiler derslerinde soru sorarken neleri göz önünde tutuyorsunuz ?” sorusuna “*Soru sorarken işlenen dersin kazanımlarını anlamaya, yorumlamaya yönelik olmasına; öğrencinin soruyu algılayıp sentezleyebilmesine, çevresinden örnekler verebilmesine dikkat ederim.*” şeklinde cevap vermiştir.

Sorduğunuz sorulara bir örnek verebilir misiniz? Sorusuna “*Yerleşim yerleri yöneticiler tarafından yönetilir. Yönetici olmasaydı neler olurdu?*” şeklinde örnek vermiştir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmen ise;

“Sosyal Bilgiler dersleri işlenirken sizce soruların düzeyine nasıl karar verilmelidir ?” sorusuna “*Soruların düzeyine sınıf not ortalamalarına bakarak karar verilmelidir. Sorular ne çok zor ne de çok kolay olmalıdır. Soruların içinde çeldiricilerde yer bulmalıdır. Başarılı ile başarısız öğrenciyi ayırt eden soruların sorulması sınıf düzeyini belirlemede önemli faktördür. Soruların düzeyi Bloom taksonomisine göre kavrama düzeyinde olmalıdır.*” şeklinde cevap vermiştir.

2. soru olan “Neden bu düzeyde sorular sorulması gerektiğini düşünüyorsunuz ?” sorusuna “*Çok zor soruların sorulması öğrencinin derse ilgisinin azalmasına neden olabilir. Çok kolay soruların sorulması da öğrencinin dersi basite almasına neden olabilir. Bu yüzden orta düzeyde sorulan sorular her zaman öğrencinin derse ilgisini arttıracaktır.*” şeklinde cevaplamıştır.

“Siz Sosyal Bilgiler derslerinde soru sorarken neleri göz önünde tutuyorsunuz ?” sorusuna “ Soruların açık ve net olmasına, çeldiricilerin öğrencileri ayırt etmede dikkat çekmesine önem veririm.Bunun yanında test,doğru-yanlış ve boşluk doldurma sorularının sorulmasına önem veririm. Açık uçlu sorular sormaktan kaçınırım. Çünkü güvenilirliği düşük olmasından dolayı.” diyerek cevaplandırmıştır.

Sorduğunuz sorulara bir örnek verebilir misiniz? Sorusuna şu örneği vermiştir.

“Nüfusu 70 milyonu aşan ülkemizde halk kendisine ait olan egemenliği hangi yolla kullanarak yönetime katılır.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler derslerinde sorulan soruların incelendiği bu araştırmada öğretmenlerin daha çok “bilgi” düzeyinde (% 46.09) sorular sorduğu belirlenmiştir. İkinci sırada ise kavrama düzeyinde (% 38.28) sorular gelmektedir. 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavrama basamağındaki kazanımlar ile öğretmenin sorduğu sorular arasında bir paralellik vardır. Ancak bilgi düzeyindeki kazanımlarla bilgi düzeyinde sorulan sorular arasında ise büyük fark bulunmaktadır. Kazanımlara bakıldığında daha çok üst düzey bilişsel basamakların kullanıldığı görülmektedir. Hickman (2006), üst düzey soru sormanın gerekliliğinin sürekli tekrarlanmasına rağmen, öğretmenler hala Bloom taksonomisinin en alt düzeyinde sorular sormaya devam etmektedir diyerek bu araştırmayla paralel bir düşünce ortaya koymuştur.

Çalışkan (2011) tarafından yapılan bir araştırmada 2003-2004, 2004-2005 ve 2005-2006 eğitim-öğretim yıllarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerinin başarılarını ölçmek için yaptıkları sınavlarda kullandıkları sorular incelenmiş ve bu araştırmaya paralel sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür. Gazel ve Erol (2012) yaptıkları araştırmada 7. Sınıf Sosyal Bilgiler kazanımlarını sınıflandırmışlar ve yine kazanımlarında bu araştırmaya paralel dağıldığı görülmüştür

Öğretmenlerle yapılan görüşmede öğretmenlerin soru düzeylerine çok hâkim olmadıkları belirlenmiştir. Öğretmenler açıklamalarında aslında üst düzeyde sorular sorulması yönünde açıklamalar yapmıştır. Fakat örnek sorularda genellikle ya bilgi düzeyinde sorular çıkmıştır ya da kavrama düzeyinde sorular sorulmuştur. Köken (2002)’e göre Öğretmenlerin öğrencileri zihinsel etkinlikler yöneltebilmesi için soru sorma metodunu iyi bilmesi gerekmektedir.

Memişoğlu (2012) yaptığı araştırmada 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi için öğretmenlerin programla ilgili olarak getirdikleri eleştirilerde gelenekçi

yaklaşım ile yetiştikleri için yeni programa ilişkin bilgi eksikliklerinin olduğunu, ölçme ve değerlendirmenin daha anlaşılır olması gerektiği ve en çok ölçme değerlendirmede zorlandıklarını, belirtmişlerdir. Bu araştırmaya göre öğretmenlerin görüşmede verdikleri cevaplar ile ders sürecinde öğrencilere sordukları sorular arasında fark bulunmaktadır. Bu durum öğretmenlerin üst düzey soru sorma konusunda zorlandıklarını göstermektedir diyebiliriz.

Öğretmen Sosyal Bilgiler dersi konuları ile ilgili öğrencilerin anlayıp anlamadığını bilgi, yorumlama ve uygulama sorularının yanında analiz sentez ve değerlendirme düzeyini ölçecek sorular da sormalıdır (Köken, 2002). Öğrencileri üst düzeyde düşündürebilmek için sadece bilgi ve kavrama düzeyinde sorularla yetinilmemelidir. Üst düzey davranışları ölçecek sorulara da mutlaka yer verilmelidir. Ancak çalışmada elde edilen bulgular durumu desteklememektedir.

Çalışkan, (2011)' a göre son yıllarda sınavlarda çıkan sorular daha üst düzeyde olup öğretmenlerde de bu yönde bir gelişme vardır. Öğretmenler de derslerde daha üst düzey düşündürebilen sorular sormaya başlamışlardır. Önceki dönemlerde yapılan araştırmalara bakıldığında bilgi ve kavrama düzeyinde sorulan sorularda son yıllarda bir azalma vardır. Daha üst düzey bilgileri ölçen sorularda artış gözlenmektedir. Ancak yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. MEB ve özel yayın evleri tarafından hazırlanan sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitaplarındaki ünite sonu değerlendirmelerinde sorulan soruları Bloom taksonomisine göre sınıflandırıldığında; yeni programa göre hazırlanan ders kitaplarının eski programa göre hazırlananlara göre bilgi düzeyindeki soruların yanında daha üst düzey sorulara yer verdiği görülmektedir (Çalışkan ve Yıldız, 2008). Görüldüğü gibi artık son zamanlarda yayımlanan kitaplardaki sorularda üst düzeydeki sorularla öğrencileri üst düzeyde düşünmeye yönlendirmektedir.

Bu araştırmada da analiz sentez ve değerlendirme düzeyinde soruların sorulduğu fakat yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bu durum merkezi sınavlarda çıkan soruların ve yeni programa göre hazırlanan ders kitaplarındaki soruların, ders anlatımı sırasında sorulan sorularla birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı da öğrencilerin bu sınavlarda başarısı düşük olmaktadır sonucuna ulaşılabilir.

İlköğretim Programı 2005 yılında yürürlüğe girdikten sonra Sosyal Bilgiler derslerinde de kullanılmaya başlanan ölçme ve değerlendirme tekniklerinin öğretmenler için olumlu görülen taraflarının başında, öğrencinin her yönüyle değerlendirilmesi, yeni ölçme ve değerlendirme yöntem ve teknikleri ile farklı zekâ türlerindeki öğrencilerin gereksinimlerine hitap edilebilmesi ve sadece sonucun değil sürecin de değerlendirilmesi gelmektedir (Kabapınar ve Ataman, 2010). Yeni ilköğretim programının getirdiği yeniliklerle bu araştırmada bulunan

sonuçlar arasında farklar bulunmaktadır. Öğrencilerin bireysel olarak kabul edilip düşüncelerinin ortaya çıkabilmesi için analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde düşünceleri gerekmektedir. Öğretmenler bunun gerçekleşebilmesi için öğrencileri bu yönde destekleyecek sorular sorarak öğrencileri düşünmeye yönlendirmelidir. Ancak araştırma sonuçlarına bakıldığında Bloom taksonomisinin en alt basamağını oluşturan bilgi ve kavrama düzeyinde sorulan sorular toplam soru sayısının büyük kısmını oluşturmaktadır. Miller (2004), okullarda genellikle alt düzey bilişsel seviyelerde eğitim verildiğine, öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerini geliştirebilecekleri fırsatlardan mahrum bırakıldığına dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak öğretmenler Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin üst düzey düşünmesini sağlayacak olan analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde sorulara çok az yer vermişlerdir. Uygulama düzeyinde ise hiç soru sormamışlardır. En fazla sorulan sorular bilgi düzeyinde olmuştur. İkinci olarak ise kavrama düzeyinde sorular sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşme formu aracılığıyla vermiş oldukları cevaplar öğrencilerin aktif olarak derslere katılması ve üst düzeyde düşünmeyi gerçekleştirmesi olsa da uygulama aşamasında bunun gerçekleşmediği görülmektedir. 4.sınıf ve 7.sınıf öğretmenlerinin sordukları sorular arasında Bloom taksonomisinin bilişsel alanına göre çok fazla fark bulunamamıştır. İki öğretmeninde genellikle Bloom taksonomisinin alt düzeyindeki soruları sorarak dersi işledikleri belirlenmiştir. Soru sayısı olarak 4.sınıf öğretmenin 7.sınıf öğretmeninden oldukça fazla soru yönelterek dersi işlediği belirlenmiştir.

Öneriler:

Araştırma sonucu elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğretmenlerin üst düzey sorular sorabilmesi için gerekli donanımına sahip olması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili uzman kişiler tarafından hizmet içi eğitim verilebilir.
- Öğretmen adaylarına üniversitelerde soru sorma teknikleriyle ilgili gerekli eğitimler verilmelidir.
- Öğretmenler öğrencileri üst düzey düşünmeye sevk edecek soruları ders içinde sıklıkla kullanmalıdır.
- Öğretmenler yapmış oldukları sınavlarda öğrencileri üst düzey düşünmeye yönlendirecek sorulara daha fazla yer vermelidirler.

Kaynakça

Aydemir, H. 2012. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem, Teknik Ve Stratejileri Kullanma Yeterlikleri. *Hikmet Yurdu Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. C: 5, (9) 81-100.

Ayvacı, Ş. H. ve Türkdoğan, A. 2010. Yeniden Yapılandırılan Bloom Taksonomisine Göre Fen ve Teknoloji Dersi Yazılı Sorularının İncelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*.7(1).

Ayvacı, Ş. H. ve Şahin, Ç. 2009. Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Ders Sürecinde ve Yazılı Sınavlarda Sordukları Soruların Bilişsel Seviyelerinin Karşılaştırılması. *Eğitim Fakültesi Dergisi XXII (2)*,441- 455.

Çalışkan, H. 2011. Öğretmenlerin Hazırladığı Sosyal Bilgiler Dersi Sınav Sorularının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 36- 160.

Çalışkan, H. ve Yıldız, M. 2008. 1998 ve 2004 Programlarına Göre Hazırlanan İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ünite Değerlendirme Sorularının Analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt 121, 75-88.

Çelikkaya, T. , Karakuş, U. ve Öztürk Demirbaş, Ç. 2010. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme - Değerlendirme Araçlarını Kullanma Düzeyleri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 11,Sayı 1, 57-76.

Dindar, H. ve Demir, M. 2006. Beşinci Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilgisi Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Değerlendirilmesi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3). 87-96.

Doğanay, A. 2004. Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçları ne olmalıdır. *I. Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresi Bildirileri Kitabı*.

Gazel, A. A. ve Erol H. 2012. İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programındaki Kazanımların Taksonomik Açından Değerlendirilmesi. *AKU, Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*.5(2), 202-222.

Hickman, S. 2006. "Social significance of patterns of questioning in classroom discourse" available. https://docs.google.com/document/d/...t1scI/edit?hl=en_US

Kabapınar, Y. ve Ataman M. 2010. İlköğretim Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf) Programları'ndaki Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *İlköğretim Online*, 9(2), 776-791.

Köken, N. 2002. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Soru Sorma Metodu'nun Önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(2).67-90.

Kratwhol, D.R. 2002. A Revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into practice*, 41 (4), 212-218.

Memişoğlu, H. 2012. İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. 1 (2)*.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. 1994. Qualitative data analysis. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Miller, A. D. 2004. "Cogito, ergo sum": applying Bloom's revised taxonomy within the framework of teaching for understanding to enhance the frequency and quality of students' opportunities to develop and practice higher-level cognitive processes. *Unpublished Doctoral Dissertation. Kalamazoo College, Michigan*.

Özçelik, D.A. 1998. *Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: ÖSYM Yayınları.

Tuğrul, B. 2002. Bloom'un Taksonomik Süreçlerine Etkileşimci Taksonomi Açısından Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 23: 267-274*.

Tekin, H. 2004. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Yargı Yayınevi.

Yeşil, R. 2008. Sosyal Bilgiler Derslerinde Öğretmen ve Öğrenci Soruları (Kırşehir Örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. (9)1, 59-72*.

Yılmaz, K ve Şeker, M. 2011. İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgilere Karşı Tutumlarının İncelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi. 11*.